

ságból, a lezáratlanságból következik, hogy az egyes versek helyett inkább a kötetegészre kell figyelniük. Ebből a szemszögből nézve ez a könyv mindenképpen ígéretes vállalkozás. Csak a szerzőtől függ, hogy az ígéretből lesz-e megvalósulás. (*Kriterion*, 1972.)

OLASZ SÁNDOR

Fekete Gyula: A fiú meg a katonák

Ki tudná pontosan okát adni, de úgyszólván minden jelentős írónknak van egy személyazonosságát igazoló könyve. Olyan, amelynek címe valamely szellemi társasjátékban könnyedén helyettesítheti a szerző nevét. (Puszták népe, Ábel, Gyepsor, Égető Eszter, Hús óra, Tóték, A gyáva — csak néhányat említve olyan életművekből, amelyeknek magasabb csúcsai is lehetnek, valahogyan mégis ezek a címek maradtak s maradnak szinonimák.) Ilyen nevet helyettesítő könyvet Fekete Gyula is írt, *Az orvos halála* címmel. Bizonyára megnyugtató érzés efféle ismert könyv szerzőjének lenni. De ugyanilyen bizonyos, hogy terhet is jelent. A jó író nyilván nem erre fordítja a legfőbb figyelmet, lehetetlen azonban, hogy ne törekedjék meghajzani a szinonimává lett könyvet. Magasabb és erősebb oszlopot akar állítani a régi mellé, hogy jelei, amelyeket a világba küld, még-messzebbre látszódjanak.

Fekete Gyula is ezt teszi. Különös műfajú könyvével, az *Éljünk maguknak?* című szociográfiai kötettel már-már helyettesíthetjük nevét és a korábbi nagy sikerű regénycímét. Új kisregénye — *A fiú meg a katonák* — azonban nem fenyegeti a korábbi csúcspontot. Rosszindulatú kötekedő sem mondhatná pedig, hogy gyenge, netán rossz könyv ez a második világháború idején játszódó regény. Csinos, formás történetet olvasunk, a világ dolgaiban járatlan, ám valójában igen talpraesett gyerekhőssel a főszerepben, aki amolyan kamasz-Svejk módjára bámulatos naivitással éli-csavarogja végig a hadszíntereket. Az író metamorfózisa tökéletes. A suttyó legény bőrébe bújlik, a tájékozatlan parasztleányke fejével gondolkodik. Hibátlanul éli szerepét. Mosolygató és háborzongató egyszerre, mennyire természetes ennek a fiúnak, hogy az adott korban az emberiség életformája az öldöklés, a világ állapota a háború. A béke nyilván csak rövidke szünet, készülődés az újabb összecsapásokra. Így van, hiszen Doberdóról beszél az idősebb ember, a Don-kanyarról a fiatal, s lám ő, a gyerek már Pest ostromát éli. Evidencia tehát mindez, éppúgy mint az anyagi javak megszerzésének ekkori módjai: rablás, fosztogatás, zűrzavarban összelopkodott értékek eldugdosása.

Kapcsolatba kerül ez a gyerek nyilasokkal, bujdosókkal, menekülőkkal, s persze egy szovjet szerelőbrigáddal. Grisáékkal hosszabb időt tölt együtt, s őket keresi visszafelé jövet is, mellettük érezné magát biztonságban. Pedig ezek a szovjet katonák nem a sematikusan ábrázolt angyalarcú hősök. Éppen egyik erénye az ábrázolásnak, hogy nem mesebeli lovagokat ismerünk meg bennük, hanem igazi, valószínű embereket. Hihető, hiteles figurák, s azok a helyzetek is, amelyekbe sodródnak. Mindez kétségtelen erénye, értéke Fekete Gyula munkájának. Könyve ennek ellenére nem emelkedik legjobb műveinek színvonaláig. Egy nyilatkozatából tudjuk: amit a kezünkben tartunk, nem első megfogalmazása a kisregénynek. A korábbi változattal elégedetlen volt a szerző, átírta. Nem hibáztathatjuk tehát, hogy kellő alaposág, szükséges műgond nélkül adta ki kezéből a kéziratot. És mégis. Vagy talán éppen ezért? Úgy tűnik, az idősíkok láthatóan jól kimódolt — tehát ránézésre mindenkor helyénvaló s logikus — váltogatása nem vált előnyére a szerkesztésnek, indokolatlanul lassítja a mű sodrását. Ismételve: a váltások a formális logika és az ábrázolás sajátos logikája szerint is indokoltak, egyetlen esetben sem lehet felületességen, hányavetiségen kapni az író. Viszont föltűnik, mennyivel erősebb

ábrázoló ereje, mennyivel élénkebb elbeszélésének sodrása, amikor természetes módon a jelenben történő eseményekhez érkezik. A közelebbi vagy távolabbi múltból bevágott eseményre csak akkor kíváncsi az olvasó, ha föltétlen szükséges ismeretet kaphat, tehát ha az író valóban kíváncsivá teszi. Ha csupán néhány kiegészítő momentumra számíthat, akkor türelmetlenül lapoz tovább, beidegződése keresi a folytatást, az elhagyott utat, amelyen a cselekmény és a főhős újabb, eddig ismeretlen állomások felé halad tovább. Mert Fekete Gyula társaságában érdemes tovább haladni. Amit fölmutat, az mind fontos, érdekes, izgalmas. Talán éppen ezért válik türelmetlenné az olvasó a gyakori bakugrások láttán, s kívánja az egyszerűen természetes, egyáltalán nem rafinált ábrázolásmódhoz jobban illő szerkesztést, a kevésbé komplikált időrendet.

Azt mondtuk, ennél rangosabb, jelentősebb munkái vannak Fekete Gyulának. Igaz. Nem mondtuk azonban azt is, hogy *A fiú még a katonák* méltatlan a figyelemre. Az író nagy tapasztalati anyaga, fontos megfigyelései, emberismerete s ábrázolóképesége ezt a kisregényt is az átlag fölé emeli. Igazi művészi bravúr, ahogyan naturalista módon festett borzalmak nélkül, úgyszólván kedélyes történetek sorozatában, könnyedén vázolja föl háborús körképét; mindezzel mégis az emberhez méltó egyetlen állapot, a béke mellett tesz hitet. (*Szépirodalmi*, 1972.)

A. J.

Lugossy Gyula: A lézengő

Körforgások című novellás kötete és *A jövevény* című regénye után megjelent *Lugossy Gyula* harmadik könyve — egyben második regénye — *A lézengő*, amely felépítésében, leírásaiban, kellő hangsúllyal megfogalmazni nem sikerült mondani-valójában, alakjainak megfoghatatlan, vegetáló életmódjában kísértetiesen hasonlít *A jövevényre*. Mindkét regényben — *A jövevényt* 1968-ban, *A lézengőt* 1970-ben fejezte be —, sőt első kötetének 1964 és 1969 között írt novelláiban is ugyanazt ábrázolja Lugossy Gyula: az unalmat. És sajnos ugyanúgy ábrázolja: unalmasan. E jó néhány évet felölelő időintervallumban fejlődést, előrehaladást nem mutatnak az írások. A most megjelent kötetben a több mint négyszáz oldalnyi szöveg jobbára a külső környezet aprólékos, igen gyakran betű szerint többször is megismételt, fölöslegesen részletező leírása.

A lézengőnek egy valóban lézengő, magával kezdeni mit sem tudó fiatalember a „hőse”, akiről lézengése, szeretkezése és magányos reggeli tornáin kívül alig tudat többet velünk a szerző. Mint ahogy élete céltalan, jövőtlen, ugyanúgy múltja sincs. Így lézenghetett volna akár háromszáz évvel előbb vagy lézenghetne később, Budapesten, Tokióban, de akár a holdon is. Ő valamiféle társadalmon kívüli lény, aki céltalannak, unalmasnak tartja a világot, amely körülveszi, érzi saját fölöslegességét is, de nem képes megtalálni a céltalan lézengésből, a vegetálásból kivezető — az értelmes, emberhez méltó élet felé vezető utat.

Társadalmon kívüli lény, mondtam. Áll ez akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy szerepel a regényben néhány hasonszórú haverja, mert ők ugyanúgy az unalom és kissé a fölöslegesség megtesztői, s ezért nem jelentenek reális társadalmi környezetet. Tévedés ne essék, nem kifejezetten valamely pozitív hős ábrázolását kérem számon Lugossy Gyulától, hanem azt várnám el, hogy az ábrázolt alakkal, annak gondolataival, cselekedeteivel, a vele történt dolgokkal, tehát a regénnyel sugalljon valamit. Egyáltalán; akarjon kimondani valamit. Mert ha akarom, kiolvashatom ugyan a regényből, hogy írója egy káros, helytelen, érdektelen, fölösleges, nem embernek való életmódot akar számomra elítélendővé tenni. Ha akarom, azt is kiolvashatom, hogy Lugossy Gyula elégedetlen az unalommal, ezért ábrázolja. Ha